

فرزند پروری بر مبنای سبک زندگی اسلامی با توجه به تکنولوژی امروزه

حسین جلائی نوبری^۱

^۱ دانشیار و هیئت علمی گروه معارف اسلامی دانشگاه علوم پزشکی تبریز-ایران، عضو شورای پژوهشی مرکز توسعه پژوهش های بین رشته ای معارف اسلامی و علوم سلامت منطقه ۲ کشور

چکیده

از دیدگاه اسلام، مسئولیت تربیت فرزند در دوران کودکی بر عهده ی پدر و مادر است. تربیت، یکی از حقوق فرزندان بر والدین به شمار می رود. امروزه یکی از بحران های جدی در جوامع انسانی، مسأله سلطه تکنولوژی و سبک زندگی است. این مسأله در برنامه زندگی دینی، که با محدودیتهایی روبروست جدی ترمی باشد. هدف از این مقاله بررسی فرزند پروری بر مبنای سبک زندگی اسلامی با توجه به تکنولوژی امروزه می باشد. در این مقاله، ابتدا تاثیر شیوه های مختلف فرزند پروری بر روی کودکان و سپس سبکهای رایج فرزند پروری و در ادامه، سبک زندگی اسلامی مورد بررسی قرار گرفته و در سرآخر راهکارهای استفاده درست و مناسب از تکنولوژی ارائه گردیده است. روش استفاده شده روش کتابخانه ایی بوده است و طی بررسی بعمل آمده به این نتیجه رسیدیم که فرزند پروری بر مبنای سبک زندگی اسلامی بهترین روش تربیتی می باشد؛ زیرا بر اساس فطرت و بر محور تعادل است و برای داشتن نسلی سالم و مقید حایز اهمیت است.

واژه های کلیدی: فرزند پروری، سبک زندگی اسلامی، تکنولوژی

مقدمه

روشهای تربیتی والدین در رشد فرزندان بویژه رشد روانی آنان تأثیرگذار است. والدینی که معتقدند پدر و مادر شدن مسئولیت الهی یا مقدس است در تربیت صحیح فرزندان کوشا هستند. اسلام بر سبک فرزند پروری مسئولانه تأکید دارد. ورسیدن انسان به کمال را، در گروه تربیت صحیح می داند و این مسأله آنچنان اهمیت دارد، که حضرت رسول ﷺ الله علیه واله والدینی که به این امر بی توجه هستند را مورد سرزنش قرار می دهد. فرزند پروری یکی از اهداف و راهبردهای اساسی خانواده است که محصول و میوه خانواده را مشخص میکند. فرزند پروری فرایندی است که از آمادگی و آگاهی خانواده آغاز و به شکوفایی تمدن و توسعه سرمایه اجتماعی منتهی می شود. فرزندپروری بر مبنای سبک زندگی اسلامی در تولید نسل های بعدی در کشور های اسلامی و داشتن نسلی مقید و سالم حایز اهمیت است و اهمیت این رویکرد با توجه به تکنولوژی امروزه که بخش جدایی ناپذیر از زندگی روزمره شده است بیش از پیش، مورد توجه قرار می گیرد. سوال اصلی در این مقاله آنست که آیا فرزندپروری بر مبنای سبک زندگی اسلامی با توجه به تکنولوژیهای امروزه میتواند همچون گذشته جزءبهترین روشهای فرزند پروری باشد؟ این مقاله با روش کتابخانه ای درصدد پاسخگویی به این مهم میباشد. تاکنون مقاله ای با این عنوان بصورت مجزا یافت نشده است.

تأثیر انواع سبک های فرزند پروری بر کودکان

سبک های فرزند پروری، ترکیبی از رفتارهای پدر و مادر است که هر کدام تأثیرات متفاوتی را بر کودک و شکل دهی شخصیت و رفتار او می گذارند. سبک فرزند پروری می تواند پیش بینی کننده رشد روانی اجتماعی، عملکرد تحصیلی، رفاه و سلامت و حتی مشکلات رفتاری فرزندان در آینده باشد. سبکهای فرزند پروری، نوع رابطه والد و کودک را مد نظر قرار می دهد. نحوه تعامل والدین با فرزندان می تواند بر رفتار و شکل گیری شخصیت آنان تأثیرگذار باشد. والدین با سبکهای فرزندپروری مخصوص به خود، می توانند تغییرات زیادی در فرزند خود ایجاد کنند. آگاهی از تأثیرات به ما کمک می کند تا در انتخاب سبک فرزند پروری تصمیم مناسبتری بگیریم.

۱. انواع سبکهای فرزند پروری

پژوهشگران چهار نوع سبک فرزند پروری را به این صورت:

۱. سبک مستبدانه: دارای کنترل بالا و محبت کم.
۲. سبک سهل گیرانه: دارای کنترل کم و محبت زیاد.
۳. سبک طرد کننده: دارای کنترل کم و محبت کم.
۴. سبک مقتدرانه: دارای کنترل زیاد و محبت زیاد، تقسیم بندی کرده اند.

۴

۱. شکوهی، "مطالعه تطبیقی سبک های فرزند پروری"، ص ۱۱۵.

۲. ادیبی، کودک مطلوب من راهنمای تربیت بهتر کودکان، ص ۲۶.

۳. شکوهی یکتا، "مطالعه تطبیقی سبک های فرزند پروری"، ص ۱۲۵.

۴. وکیلی، "بررسی انتقادی سبک فرزند پروری مقتدرانه بر اساس دیدگاه ائمه اطهار"، ص ۷۰.

۱-۱. سبک مستبدانه

در روش مستبدانه تقاضا زیاد و پاسخ دهی کم است؛ عواطف میان خانواده کم رنگ است؛ والدین خواستار اجرای بی چون و چرای دستورات شان هستند. کودکان دارای این سبک تربیتی، بیشتر از والدین به دلیل ترس و عواقب آن مثل تنبیه یا سرزنش نشدن اطاعت می کنند. برای دوری از تنبیه بیشتر دروغ و پنهان کاری کنند. این گروه کودکان بیشتر در خطر مشکل حرمت نفس قرار دارند چرا که نظرات آنها عموماً بی ارزش شمرده شده است. همچنین پرخاشگری کودکان و کینه جویی از نتایج سبک مستبدانه است. در خانواده هایی که روش تربیتی والدین مستبدانه است، محور روابط براساس قدرت، خشونت، رفتار و تربیت خودمحوری و پرهیز از مشورت با اعضای خانواده است. والدین مستبد لزومی نمی بینند که برای دستوراتی که می دهند دلیلی ارایه دهند و به نظر آنان اطاعت بی چون و چرا، فضیلت است. بکارگرفتن این شیوه در تربیت فرزندان فضای زندگی را مسموم می سازد. فرزندان در شیوه تربیتی مستبدانه در محیط خانواده با محدودیتهای شدیدی روبه رو هستند و فرزندان حق اظهار نظر ندارند. شیوه فرزند پروری استبدادی در دوران کودکی باعث می شود کودک مضطرب، ناشاد و ناسازگار بار بیاید و در صورت ناکام شدن، از خود خصومت نشان دهد و در نوجوانی، سازگاری کمتری نسبت به همسالان از خود نشان دهد. فرزند پروری مستبدانه در خانواده های کم درآمد و رواج دارد.^۸

۱-۲. سبک سهل گیر

در این سبک تقاضا کم و پاسخ دهی زیاد است؛ به فرزندان آزادی بیش از اندازه داده می شود و هدف گذاری مناسب برای آنان صورت نمی گیرد. کودکان دارای سبک تربیتی آسان گیر بیشتر امکان دارد مشکلات رفتاری نشان دهند. زیرا از منبع اقتدار و قوانین بهره مند نشده اند. همچنین ممکن است عزت نفس پایین تری پیدا کنند. این کودکان ممکن است در کنترل هیجانات و بازداری رفتاری تا حدی دچار مشکل شوند. کودک هرکاری دوست دارد انجام می دهد، به دلیل اینکه در کودکی رفتارهایشان کمتر هدایت و کنترل شده است. فرار از مدرسه، اضافه وزن، افت تحصیلی در این کودکان دیده میشود. والدین در این سبک خیلی ملایم، بامدارا هستند و بیشتر نقش دوست را برای کودک خود می گیرند. شیوه فرزند پروری سهل گیر باعث می شود که کودک تکانشی، نافرمان و سرکش و متوقع و وابسته بار بیاید.

۱-۳. سبک طردکننده

در این روش تقاضا و پاسخ دهی هر دو کم است؛ روابط عاطفی میان والدین و فرزندان و همچنین نظارت و کنترل فرزندان بسیار اندک است؛ به خواسته ها و نیازهای فرزندان توجه نمی شود و والدین

^۵. شکوهی، "مطالعه تطبیقی سبک های فرزند پروری"، ص ۱۲۷.

^۶. نیکخو، "بررسی شیوه های فرزند پروری و نقش آن در انسجام خانواده"، ص ۳.

شریعتمداری، روانشناسی تربیتی، ص ۲۲۳.

^۸. کوخایی، "بررسی سبک های فرزند پروری در منابع اسلامی"، ص ۸۶.

^۹. شکوهی، "مطالعه تطبیقی سبک های فرزند پروری"، ص ۱۳۰.

^{۱۰}. نیکخو، "بررسی شیوه های فرزند پروری و نقش آن در انسجام خانواده"، ص ۴.

مسئولیت اندکی دارند. مشکلات رفتاری، افسردگی، اجتناب از دیگران، سایر مشکلات روان شناختی در این سبک از فرزندپروری بیشتر دیده میشود. والدین طردکننده انتظار دارند کودکان خودشان بزرگ شوند و وقت وانرژی زیادی برای رسیدگی به نیازهای کودک نمی گذارند این سبک تربیتی می تواند بیش از هر سبکی آسیب رسان باشد و اثرات طولانی مدتی بر سلامت روان کودک بگذارد.

۴-۱. سبک مقتدرانه

سبک فرزند پروری مقتدرانه با پاسخ دهی و تقاضای بالا تعریف شده است. در این روش، معمولاً والدین تلاش می کنند تا فرزندان شان به اهدافی که خود برای آنها تعیین کرده اند دست یابند. سبک تربیتی مقتدرانه ارتباط زیادی با سلامت روان و رشد مناسب کودک دارد. بر اساس مطالعات، کودکان دارای سبک تربیتی مقتدر، به احتمال بیشتری تبدیل به بزرگسالان مسئول و مستقلی می شوند که در بیان احساسات و نظرات خودآزادانه عمل می کنند. عزت نفس بالا، پیشرفت تحصیلی و کفایت های اجتماعی از جمله متغیرهایی است که با فرزند پروری مقتدرانه رابطه دارد. این کودکان بیشتر گرایش به شادی و موفقیت پیدا می کنند. آن ها همچنین به احتمال زیاد، در تصمیم گیری و ارزیابی ریسک در زندگی عملکرد موفقیت آمیزتری دارند و در شیوه اقتدار منطقی والدین انعطاف پذیر بوده، ضمن آزادی به فرزندان خود بر آنان مقررات روشنی تعیین می کنند و در عین حال آنها برای مقررات وضع شده دلایلی ارایه می دهند و غالباً درباره خواسته هایشان با فرزند استدلال می کنند. این والدین به نیازها و علایق فرزندان خود حساس هستند و آنان را به رعایت مقررات خانوادگی تشویق می کنند تلاش زیادی برای ایجاد و حفظ یک رابطه مثبت با کودکان می کنند در تربیت قانون وضع می کنند و پیامد عدم رعایت قوانین را اجرا می کنند اما به احساسات کودک توجه و ارزش داده می شود. شیوه فرزند پروری اقتداری در دوران کودکی باعث می شود کودکان سرزنده، شاداب و دارای عزت نفس بالا و خود کنترلی بالا باشند. همین شیوه فرزند پروری باعث می شود که در نوجوانی، نوجوان از سطح بالای جرات، بلوغ اجتماعی و اخلاقی، پیشرفت علمی و موفقیت آموزشی برخوردار شود. فرزند پروری مقتدرانه متکی بر توان بخشی مثبت و استفاده نادر از مجازات است.

اولیاء آگاهی بیشتری نسبت به احساسات و توانایی های کودک دارند و از پیشرفت استقلال کودک در محدوده مناسب حمایت می کنند. فضای بده-بستان بر روابط بین کودک و والدین حاکم است. کنترل و حمایت همزمان در سبک پرورش مقتدرانه تمرین می شود. سبک فرزند پروری مقتدرانه نزدیکترین روش به روش تربیتی مسولانه در اسلام است.

۱۱. شکوهی، "مطالعه تطبیقی سبک های فرزند پروری"، ص ۱۳۱.

۱۲. تاریخ رجوع به سایت: ۱۴۰۰/۰۱/۲۲؛ www.noormags.ir

۱۳. شکوهی یکتا، همان، ص ۱۲۱.

۱۴. همان، ص ۱۲۲.

۱۵. نیکخوا، "بررسی شیوه های فرزند پروری و نقش آن در انسجام خانواده"، ص ۴.

۱۶. پرچم، "مقایسه سبکهای فرزند پروری بامریند با سبک فرزند پروری مسولانه در اسلام"، ص ۱۱۸.

۲. سبک زندگی اسلامی

سبک زندگی اسلامی به معنای چشم پوشی از لذات و نعمات نیست. بلکه در این روش، زندگی رنگ خدایی می گیرد. رهبر معظم انقلاب اسلامی تفسیر توحیدی از زندگی و سبک زندگی اسلامی بر مبنای خدامحوری را مطرح نموده اند و آن را متفاوت از مدل سبک زندگی انسان مدارانه غربی دانسته اند. در زندگی امروزه سبک زندگی ایرانی اسلامی برگرفته از حیات طیبه اسلامی و مبتنی بر توجه به تولید، آسایش همراه با احسان به دیگران از همسایه گرفته تا همونوع، می باشد.

عقلانیت و اندیشه‌ورزی از اصول اساسی در سبک زندگی اسلامی به شمار می رود. بهترین سبک زندگی آن است که در آن به همه جنبه های زندگی به بهترین شکل پرداخته شود و هیچ بخشی از آن از قلم نیفتد. وقت کافی برای تفریح و اوقات فراغت در نظر گرفته شود. تغذیه سالم و ورزش در آن گنجانده شود. فعالیت‌های فرهنگی و اجتماعی در آن لحاظ شود. به طور کلی، هر چیزی که باعث تعالی و بهتر شدن فرد شود از الزامات، بهترین سبک زندگی است. سبک زندگی اسلامی، روش^۱ خاص در زندگی است که براساس تعالیم اسلام شکل می گیرد. در این سبک از زندگی، انسان ها، اعتقادات خود را مطابق با آنچه اسلام ارائه نموده، تنظیم می کنند. اخلاقیات آن ها رنگ اسلامی دارد از احکام و قوانین اسلامی اطاعت می کنند. در همان چارچوب هایی که اسلام برای آنان مشخص نموده است، رفتار می کند و انسان، جایگاهی بس بالا و متعالی دارد؛ زیرا توسط خدا برگزیده شده است. سبک زندگی اسلامی، توحید مدار است، اصول اعتقادات اسلامی و اخلاق اسلامی پشتوانه های محکمی برای سبک زندگی است.

۴. سبک فرزند پروری اسلامی

قرآن واحادیث بر سبک فرزند پروری ویژه ای تاکید می کنند. تا فرزند به درستی و براساس فطرت انسانی تربیت شود که خدا به وی عطا نموده و شخصیتش در جنبه های مختلف روانی، عاطفی، معنوی، فردی، اجتماعی به صورت هنجار رشد کند. این سبک، سبک مسئولانه نام دارد. در سبک فرزند پروری اسلامی، به همه ابعاد شخصیت و نیازهای فرزندان توجه شده است و بهروزی اخروی و دنیوی آنان را توأمان مد نظر قرار داده اند.

در شیوه مسولانه، والدین مسول و فضیلت خواه هستند، انتظار در حد توان از فرزندان خود دارند؛ در تعامل با آنان متناسب با سن و دوره رشدشان عواطف نشان می دهند؛ تمام تلاش خود را به کار می گیرند تا فرزندانشان نیکو پرورش یافته و اعمال خوب و شایسته انجام دهد. از دیدگاه اسلامی نقش والدین در فرزند پروری مسولانه در دوره کودکی نقش محبتی، حمایتی، مراقبتی، آموزشی، تادیبی، انضباطی است از سوی دیگر، نادیده گرفتن خطاهای کوچک، پذیرش فرزند به هنگام خطا، عفو و مهرورزی از نقش های اساسی والدین محسوب می شود. پاسخ دهی و کنترل فرزندان در روش تربیتی مسولانه بر محور تعادل است.

۱۷. آذرکسب، "سبک زندگی اسلامی"، ص ۲۹.

۱۸. وکیلی، "بررسی انتقادی سبک فرزند پروری مقتدرانه براساس دیدگاه ائمه اطهار"، ص ۷۲.

۱۹. داودزاده، سبک زندگی اسلامی در وصیت نامه های شهدای ۸ سال دفاع مقدس، ص ۱۱.

۲۰. فیضی، درآمدی بر سبک زندگی اسلامی، ص ۲۸.

۲۱. پناهی، معرفی سبک فرزند پروری بامریند و ارزیابی آن با نگاهی به گزاره های اخلاقی اجتماعی اسلامی، ص ۲۶.

۲۲. شکوهی یکتا، همان، ص ۱۲۶.

یکی از مسائل مطرح شده در اسلام، مسئله وظایف والدین در تربیت فرزندان است که در نظر قرآن جایگاه ویژه ای دارد. خداوند متعال در سوره فرقان یکی از ویژگی های بندگان راستین را توجه خاص به تربیت فرزند و خانواده خویش می داند تا آن جا که آنها برای خود در برابر آنها احساس مسئولیت فوق العاده ای می کنند. چنان که می فرماید: «وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا؛ پروردگارا، از همسران و فرزندان ما کسانی را قرار ده که مایه روشنی چشم ما باشند.»

۲

۳

حضرت علی علیه السلام می فرماید: «آداب و رسوم خود را بر فرزندان به زور تحمیل نکنید، زیرا آنها برای زمانی غیر از زمان شما خلق شده اند.» آن حضرت درسختی به فرزندش امام حسن علیه السلام می فرماید: «پیش از آن که قلب تو دچار قساوت و اندیشه ات سرگرم امور بیهوده شود به تربیت تو پرداختم.» محور روش تربیتی اسلام کرامت و حفظ عزت نفس فرزندان است. والدین در روش مسولانه محبت خود را نسبت به فرزندان ابراز می کنند چرا که دوام این دوستی و رابطه بین والدین و فرزندان در بیان و ابراز محبت است. این ابزار محبت به شیوه های گوناگون از قبیل بازی، هدیه دادن و... با کودکان صورت می گیرد و از سوی دیگر باید گفت که افراط و تفریط در اسلام در همه کارها نهی شده است. والدین مسول برای بارور شدن تربیت فرزندان به تواناییهای آنها توجه می کنند و انتظارات و توقعات والدین از فرزندان با رشد جسمی، روانی، عقلی، روحی آنان متناسب است، چراکه می دانند انتظار بیش از توان به شخصیت فرزندان لطمه فراوانی وارد می کند.

۷

در شیوه تربیتی اسلامی، فرزندان از امنیت درونی برخوردارند چراکه والدین می دانند احساس، ترس و ناامنی در کودک، جرات، جسارت و خلاقیت را از وی سلب خواهد کرد با توجه به سیره ی معصومان علیه السلام کوشش در جهت فراهم آوردن زمینه ی آرامش روانی، وظیفه ی والدین است.

در شیوه ی تربیت مسولانه، از تربیت به هنگام خشم نیز نهی شده است و والدین با ارتباط کلامی مطلوب و استفاده کردن از کلمات و جملات درست، رابطه ی خوبی؛ بین خود و فرزندان برقرار میکنند. در شیوه تربیتی مسولانه والدین با توجه به بعد معنوی انسان به تربیت دینی فرزندان، اقدام و با مجهز کردن آنها به سلاح تقوا و صبر، آنان را خویشتن دار می کنند و توان مقاومت را در برابر سختی ها و مشکلات در وجود آنها افزایش می دهند. در نهایت اینکه روش تربیتی اسلام بر اساس توحید مداری و ولایتمداری است. والدین مسول، تربیت فرزندان را بر محور توحید قرار میدهند و سبک فرزند پروری مسولانه مبتنی بر آیات و روایات بهترین روش فرزند پروری است.

۲

۸

۲۳. فرقان: ۷۴.

۲۴. ابن ابی الحدید، معتزلی، شرح نهج البلاغه، ج ۲۰، ص ۲۶۷.

۲۵. نهج البلاغه، نامه ۳۱.

۲۶. کوخایی، آزاد؛ همان، ص ۸۸.

۲۷. شکوهی یکتا، محسن؛ همان، ص ۱۲۸.

۲۸. پرچم، «مقایسه سبکهای فرزند پروری بامریند با سبک فرزند پروری مسولانه در اسلام»، ص ۱۲۰.

۵. تکنولوژی و سبک فرزند پروری

عصر اطلاعات، عصر رایانه و عصر دیجیتال به دوره ایی اطلاق می شود که هم اکنون در آن زندگی می کنیم. عصر جدید، عصر انفجار اطلاعات است که در آن تبادل اطلاعات با سرعت و به شکل گسترده ای صورت می گیرد. از ویژگی های این عصر این است که، اشخاص می توانند اطلاعات را آزادانه منتقل کنند. با توجه به نقش وسیع فضای مجازی در زندگی امروز و تهدیدها و آسیب های غیر قابل انکار آن برای انسان، روشن است که بهره گیری از این وسیله ارتباطی نیز نیازمند رعایت باید ها و نبایدهای شرعی است. فضای مجازی یکی از پدیده های نوظهور در مناسبات اجتماعی می باشد؛ فرصت ها و تهدیدهای حاصله و همچنین برخورداری از جذابیت و سهل الوصول بودن باعث شده است که شاهد تأثیرات فوق العاده این فضا بر روابط اجتماعی و شکل دهی نوعی سبک زندگی جدید باشیم. تکنولوژی برزندگی انسان ها سایه افکنده است و مانند چاقوی دولبه ایی است که می تواند نقاط مثبت و منفی داشته باشد.

تکنولوژی بی شک زندگی را برای انسان آسان ساخته است، کامپیوتر، گوشی های هوشمند، اینترنت، نرم افزار های کاربردی آن و دیگر فناوری های حاصل از توسعه ی الکترونیک و علوم کامپیوتری فقط یک نوع ابزار هستند و بسته به نگرش و مقاصد کاربران می توانند مضر و یا مفید باشند. در عین این که این ابزار ها می توانند آسیب هایی به فرد، خانواده و نظام جامعه وارد کنند، در عین حال می توانند باعث تحول، پیشرفت، نوآوری، رشد، و آسان شدن زندگی برای بشر شوند. ظهور فضای سایبری و هجمه ی اطلاعات به انسان، امیدها و تهدیدهایی برای او داشته است و او در این فضا، خود را، تحت تاثیر رسانه ها و تکنولوژی های جدید وسیل اطلاعات، به نحوی جدید تجربه می کند. شبکه های اجتماعی مجازی مطرح دنیا، به دلیل در دسترس بودن، سرعت بسیار بالا و جذابیت های فراوانی که برای مخاطب ایجاد کرده اند، مخاطبان زیادی را به خود جلب کرده اند و به عنوان یک رسانه ی تاثیر گذار، بیشترین نقش را در تغییر فرهنگ ارتباطی و سبک زندگی مخاطبان خود ایفا می کنند.

در نهایت از تأثیر منفی تکنولوژی در کودکان نیز نباید غافل شد. همانطور که اینترنت می تواند بسیار کاربردی باشد و به ما کمک کند تا در شرایط مختلف از امکانات آن بهره ببریم، محتواهایی هم دارد که می تواند مخرب باشد یا تأثیر بدی روی ذهن کودکان بگذارد. کودکان و نوجوانان به گونه ایی وسیع و بی سابقه مورد تاثیر رسانه های جمعی قرار دارند و کودکان در زمره گروه های آسیب پذیر اجتماعی قرار می گیرند. آنچه بر ذهن کودک وارد می شود در روان او باقی می ماند و جزئی از شخصیت آینده اومی شود پس باید در برابر پیام های صحیح، علمی و فرهنگی قرار گیرند.

۲۹. تأثیر شبکه های اجتماعی و فضای مجازی بر روابط اعضای خانواده، ۵ تیر ۱۳۹۵، تاریخ رجوع به سایت: ۱۴۰۰/۰۱/۱۵؛ www.irirbnews.ir

۳۰. فرحبخش، شبکه های مجازی و خانواده، ص ۴۳.

۳. پاک نهاد، فضای مجازی جاذبه ها و آسیب ها، تاریخ رجوع به سایت: ۱۴۰۰/۰۲/۱۸؛ www.ketabrah.ir

۳۲. حسینی، فضای مجازی از دیدگاه آیات و روایات، ص ۵۶.

۳۳. <https://www.alamto.com/technology-negative-impacts.htm>

۳۴. داوری دولت آبادی، اینترنت پاک، ص ۴۷.

۳۵. کسمایی، فرهنگ سازی تلویزیون برای کودکان و نوجوانان، ص ۱۰۰.

بعضا اعتیاد بیش از حد به این ابزار در فرزند ایجاد می شود، که ناشی از همان درگیر بودن والدین بر سرکار و مسایل زندگی است. والدین بی حوصله شده اند و ترجیح می دهند فرزندانشان بایک وسیله بازی سرگرم شود تا اینکه تفریحات مختلفی برای او تدارک ببینند. روانشناسان و صاحب نظران امر رسانه تاکید می کنند از مهمترین عوامل پیش بینی کننده اعتیاد به انواع رسانه ها جو خانواده و انواع سبک های فرزند پروری و ویژگی های حمایتی چون نگرش های والدینی است. اعتیاد به اینترنت در بسیاری از مواقع، از اعتیاد به مواد مخدر خطرناک تر است. از اثرات شبکه های اجتماعی و فضای مجازی بر روابط اعضای خانواده آن است که تنوع طلبی عاطفی و جنسی در جامعه شیوع پیدا کرده که آسیب های روانی و اجتماعی زیادی دارد. کودکان و نوجوانان به دلیل موقعیت سنتی تمایل بیشتری به تکنولوژی های مدرن و فضای مجازی دارند و میزان تاثیر پذیری آنها نیز از پدیده های اطراف خود در این سنین بیشتر است. نسل جوان ایام فراغت خود را بیش از پیش در خلوت سپری می کند و برای سرگرم شدن به طور فزاینده ای به رسانه های جدید متکی هستند که از نتایج ملموس آن در زندگی روزمره ما این است که به تقلیل سرمایه اجتماعی، انزوا، ... می انجامد.

ظهور هر رسانه ای در جامعه کارکردهای مثبت و منفی درهم تنیده ای را به همراه دارد که چشم پوشی از هر کدام می تواند آسیب جدی را متوجه جامعه کند آنچه امروزه جامعه اسلامی را با آسیب جدی مواجه ساخته، نفوذ فرهنگ غرب در سطح جامعه است. برخی ظاهرگرایان قائل اند به اینکه تغییر سبک زندگی، ارمغان مدرنیته در عصر حاضر است؛ اما حقیقت این است که تغییر مبنا سبب تغییر و تحول در سبک زندگی اسلامی شده و مدرنیته، یکی از پیامدهای این تغییر مبنا بوده است. پایه و اساس سبک زندگی در جامعه سنتی ایران براساس اسلام بنا شده و تغییر آن به منزله تغییر سبک زندگی اسلامی به شیوه های مدرن و وارداتی است که با فرهنگ اسلامی هیچ گونه هم خوانی نداشته، در نتیجه، تغییر هویت فرد مسلمان را به دنبال دارد. باید روشهایی را پیدا کنیم که هم با اصول فرهنگی، مذهبی و ملی سازگار باشد و هم از پیشرفت های جدید استفاده کنیم.

۳۶. تاریخ رجوع به سایت: ۱۴۰۰/۰۱/۱۶ www.sid.ir

۳۷. تاریخ رجوع به سایت: ۱۴۰۰/۰۱/۱۶ www.magiran.com

۳۸. تاریخ رجوع به سایت: ۱۴۰۰/۰۱/۱۶ www.sid.ir

۳۹. محمدی، تهدید فضای مجازی و راهکارهای مقابله باتکیه بر آیات و روایات و رهنمودهای مقام معظم رهبری و متخصص؛ ص ۲۵۶.

۴۰. شهبازی، چگونه در خانه های کوچک فرزندان بزرگ منش تربیت کنیم، ص ۱۷۸.

۶. راهکارها

نقش تربیتی بی بدیل خانواده در تربیت فرزندان در مکتب اسلام بسیار مورد توجه قرار گرفته چنانکه شاکله اولیه تربیت اسلامی فرزندان در دامان خانواده شکل میگیرد اولین نیاز، نیاز به داشتن رابطه عمیق با فرزندان است. گفت و گوی خوب با فرزندان و تبادل معنادار با آنها موجب تحقق دل‌بستگی ایمن می شود. چنین امری در آینده موجب می گردد که آنها در ارتباط با دیگران از سر تلقی ایمنی از ارتباط، تعامل بهتری برقرار کنند. نیاز دوم سعی در برخورداری شدن از یک زندگی غنی درونی در فرزندان است. باید برای آنها امکان و تربیت های لازم جهت تجربه درونی و گفتگوی درونی با خود را فراهم کنیم. خودشناسی در چنین وضعی، به خودتنظیمی منجر می شود. پس بر والدین ضروری است که برای خود کنترلی و ایمن سازی فرزند به عوامل حفاظت و تقویت، توجه نمایند و آنها را بکار ببندند.

۴

۱

راههای حفاظت عبارتند از:

اصلاح محیط خانواده: برای سالم سازی خانواده ها باید اصلاح را از خود شروع کنند. به عبارتی بزرگترها اول باید خود را اصلاح و عیوب خویش را برطرف نمایند تا بتوانند به عنوان الگوی قابل قبول مطرح شوند. نمی شود که بزرگترها خود را به انواع زشتی ها و گناهان آلوده بکنند و آنگاه انتظار داشته باشند که فقط با موعظه و نصیحت موفق به هدایت فرزند خود شوند. واقعیت این است که بزرگترها در عرصه خانواده با اعمال کردار خویش بیشتر به تربیت فرزندان می پردازند تا با گفتار و نصیحت هایشان.

دوستان خوب: دوست و رفیق، معرف شخصیت آدمی است اگر انسان مدتی از عمرش را صرف کند تا برای خودش دوست خوب پیدا کند باز ارزش دارد و به قدری تاثیر دوست خوب در زندگی انسان بسیار است که ائمه اطهار در روایات فراوانی به ما دستور داده اند افراد را از دوستانشان بشناسید.

۴

۲

عضویت در تشکل های مذهبی: والدین باید نوجوانان را به صورت مستقیم و غیر مستقیم برای مشارکت و عضویت در تشکل های مذهبی هدایت بکنند مثل جلسات قرانی، کانون بسیج، هیات های مذهبی، انجمن های خیریه ... چون شرکت در این مکان ها علاوه بر پرکردن اوقات فراغت باعث تخلیه انرژی و هیجانات گشته و در نهایت از رفتار و کردار مثبت اعضا الگوبرگیری می کند.

یاری نوجوانان در ازدواج: دختر و پسر که به سن بلوغ رسیدند، هم چنان که نیاز به آب و غذا دارند، به ارضای غریزه جنسی نیز نیاز دارند و بهترین وسیله برای ارضای این نیازها، ازدواج و بهره مندی از نعمت انس و مودت خانوادگی است. پس بر والدین ضروری است که در صورت امکان، مقدمات ازدواج را برای نوجوانان فراهم کنند، تا او از گزند فتنه های شیطانی در امان دارند و الا هر گناهی از نوجوان سرزند گناهش برگردن والدین است.

۴

۳

۴. شعبانی، روانشناسی تربیت نوجوان در سیره معصومین، ص ۱۰۲.

۴. همان، ص ۱۰۳.

۴. همان، ص ۱۰۵.

آموزش سواد رسانه ای به کودکان ووالدین، با آموزش سواد رسانه ای؛ می توان جلوی بخشی از نگرانیهای فضای مجازی را گرفت. سواد رسانه ای مجموعه از مهارت های قابل یادگیری است و یک مهارت ضروری در دنیای امروزی به شمار می رود .
آموزش مهارت های لازم،مانند مهارت خود آگاهی ،مهارت برای برقراری ارتباطی متفکرانه وآگاهانه با رسانه ها ودرعین حال به وجود آوردن نگاهی دقیق نقاد وتحلیلی به پیام های رسانه ای نوشتاری، دیداری وشنیداری است.
والدین باید از مهارت های مختلف فرزند پروری مثبت برای بهبود رابطه ،افزایش همکاری وایجاد به انگیزه به بچه ها بهره ببرند .

فرهنگ سازی استفاده بهینه ودرست از امکانات فضای مجازی ، تولید وتوسعه تولیدات فرهنگی متناسب با دین .
مدیریت زمان استفاده از وسایل ارتباطی الکترونیکی از طریق آموزش فرهنگ صحیح.
همسو بودن وعدم اختلاف در روش تربیتی والدین، کودکان ازشم گسیختگی را سریعاً درک میکنند و برای رسیدن به امیال خود از آن استفاده وگاهی سواستفاده می کنند.تقویت ارتباطات عاطفی ومنطقی در خانواده وجایگزین کردن تفریح سالم استفاده از فرصت حضور در فضاهای تفریحی در خارج از خانه برای برقراری گفتگوهای صمیمانه و چهره به چهره با یکدیگر.
شناخت وآگاهی والدین باید بروی بازی های رایانه ای وفیلم هایی که کودک می بیند .
اسلامی سازی تکنولوژی، یکی از راهکارهای اساسی جهت تعامل میان سبک زندگی اسلامی وتکنولوژی غیراسلامی است زیرا تکنولوژی که از سوی جوامع غیر اسلامی به جوامع اسلامی صادر می شود با باورها وارزش هاوفرهنگ ما، سازگاری ندارد.
استفاده از فضای مجازی برای تعامل با شبکه خویشاوندان و تشکیل گروه های خانوادگی ایمن و تشویق فرزندان برای حضور در این گروه‌ها به عنوان مقدمه ای برای گسترش ارتباطات صمیمانه با سایر بستگان در فضای واقعی می باشد. آشنایی با آسیب های روحی وروانی، فضای مجازی کمک می کندتا اقدامات لازم جهت پیشگیری از بروز آنها داشته باشیم.
با توجه به اینکه عملاً نمی توان کودکان ونوجوانان را از داشتن تلفن همراه یا دسترسی به اینترنت منع کرد، اما میتوان اینترنت پاک را در اختیارشان گذاشت،اینترنت پاک اینترنتی است که درآن خبری از فیس بوک،یوتیوب،سایت های آپلود عکس وفیلم ،تویتر،خلاصه هرچه سایت خلاقانه وپرتراфик است نخواهد بود.
والدین نظارت ومراقبت غیر مستقیم بر روی فرزندان داشته باشند وکنترل آنها براساس ضوابط همراه با عواطف باشد.

^۴ . پوریانی، فضای مجازی وسواد رسانه ای، ص ۱۱۲.

^۴ . جان گری، مترجم: آرام نیا الهام، شمس الدین حسین؛ مهارتهای جدید برای تربیت فرزندان، ص ۳۱۱.

^۴ . نوروزی، راهکارهای تربیت دینی در فضای مجازی با تاکید بر آموزه های قران وسیره رضوی، ص ۱۷۷.

^{۴۷} . تاریخ رجوع به سایت: ۱۴۰۰/۰۱/۱۵؛ www.irirbnews.ir.

^{۴۸} . ادیبی، کودک مطلوب من راهنمای تربیت بهتر کودکان، ص ۲۹.

^{۴۹} . محمودی، "تحلیل وواکاوی جایگاه تکنولوژی در ساختار سبک زندگی اسلامی"، ص ۴۹.

^۵ . رجبی، آسیب های اجتماعی فضای مجازی، ص ۱۸.

^{۵۱} . داوری دولت آبادی، اینترنت پاک، ص ۴۸.

نتیجه گیری

طبق تحقیقات انجام گرفته فرزند پروری بر مبنای سبک زندگی اسلامی بهترین روش تربیتی می باشد؛ زیرا بر اساس فطرت و بر محور تعادل است و از نوع سبک مسولانه است و اسلام مکتبی انسان ساز بوده و در همه عصرها پاسخگو است. باید تأثیرات تکنولوژی و حضور آن را پذیرفت و سبک زندگی اسلامی را با آدابی متناسب با آن ارائه داد. فرزندپروری که پایه و اساس آن صحیح باشد علاوه بر بهبود وضعیت خانواده، باعث ایجاد جامعه ای بانشاط و پویا خواهد شد. پس فعال سازی عقلانیت، هوشمندی ماهرانه والدین موجب کارآمدی فرزندان میشود. بچه ها از رفتار والدینشان الگوبرداری می کنند و این نوعی از تکامل بشر است. پس والدین باید به عنوان الگوی صالح برای فرزندانیشان باشند و بعد از خودسازی، به معرفت و تقویت مبانی پایه ای و اعتقادی فرزندانیشان بپردازند.

منابع و مأخذ

قرآن کریم.

نهج البلاغه.

الف) کتب فارسی

۱. ادیبی، سرور، **کودک مطلوب من راهنمای تربیت بهتر کودکان**، انتشارات متخصصان، ۱۳۹۸. ه.ش.
۲. استاینبرگ، لارین، مترجم، **نوشین دیانتی**، ۱۰ اصل جهانی فرزند پروری موثر، نشر گوشه، ۱۳۹۱. ه.ش.
۳. امیرخانی، مینا، **فرزند پروری در دنیای ماشینی**؛ انتشارات پارسیان البرز، چاپ اول، ۱۳۹۸. ه.ش.
۴. پوریانی، جابر؛ نصیری، معصومه؛ چشمه نور، مرتضی؛ **فضای مجازی و سواد رسانه ای**، انتشارات پشتیبان، چاپ اول، ۱۳۹۷. ه.ش.
۵. رجبی، محمد، **آسیب های اجتماعی فضای مجازی**، انتشارات پشتیبان، چاپ اول، ۱۳۹۸. ه.ش.
۶. _____، **سبک زندگی در فضای مجازی و شبکه های اجتماعی**، انتشارات پشتیبان، چاپ اول، ۱۳۹۸. ه.ش.
۷. حسینی، سید تقی، **فضای مجازی از دیدگاه آیات و روایات**، ناشرسیمیای فلق، ۱۳۹۷. ه.ش.
۸. جان گری، مترجم: آرام نیا الهام، شمس الدین حسین؛ **مهارتهای جدید برای تربیت فرزندان** انتشارات نسل نواندیش؛ ۱۳۹۲. ه.ش.
۹. داوری دولت آبادی، عماد، **اینترنت پاک**، ناشراعتلای وطن، چاپ اول، ۱۳۹۹. ه.ش.
۱۰. داودزاده، علی، **سبک زندگی اسلامی در وصیت نامه های شهدای ۸ سال دفاع مقدس**، انتشارات بنیاد حفظ آثار و نشر ارزش های دفاع مقدس. ۱۳۹۷. ه.ش.

۵. شکوهی یکتا، "مطالعه تطبیقی سبک های فرزند پروری"، ص ۱۳۰.

۱۱. شعبانی، اکبر، روانشناسی تربیت نوجوان در سیره معصومین، قم: نشر خانواده خوشبخت، چاپ اول، ۱۳۹۳.ش.
۱۲. شهبازی، محمد رضا، چگونه در خانه های کوچک فرزندان بزرگ منش تربیت کنیم، انتشارات پارسیان البرز، ۱۳۹۸.ش.
۱۳. کسمایی، الهه، فرهنگ سازی تلویزیون برای کودکان و نوجوانان، بهارستان، نشر روزگار، چاپ اول، ۱۳۹۶.ش.
۱۴. فرحبخش، کیومرث؛ خبازی راوندی، محمد رضا؛ شبکه های مجازی و خانواده، چاپ ۱، انتشارات مرسل، ۱۳۹۶.ش.
۱۵. محمدی، علی، تهدیدهای فضای مجازی و راهکارهای مقابله، انتشارات آفتاب گیتی، چاپ اول، ۱۳۹۷.ش.

ب) کتب عربی

۱۶. ابن ابی الحدید، معتزلی، شرح نهج البلاغه، ج ۲۰، ناشر مکتبه آیه الله مرعشی النجفی.

ج) مقالات

۱۷. احمد پناهی، علی، "معرفی سبک فرزند پروری بامریند و ارزیابی آن با نگاهی به گزاره های اخلاقی اجتماعی اسلامی" مجله پژوهش های اجتماعی اسلامی، شماره ۱۱۷، علمی-ترویجی، تابستان، ۱۳۹۷.ش.
۱۸. آذرکسب، سید حیدر، "سبک زندگی اسلامی"، شماره ۱۳۹۱، ۴۰۰.ش.
۱۹. پرچم، اعظم؛ فاتحی زاده، مریم؛ اله یاری، حمیده، "سبکهای فرزند پروری بامریند با سبک فرزند پروری مسولانه در اسلام"، نشریه پژوهش در مسایل تعلیم و تربیت اسلامی، بهار ۱۳۹۱.ش.
۲۰. شکوهی، یکتا؛ محسن پرند، اکرم؛ فقیهی، علی نقی "مطالعه تطبیقی سبک های فرزند پروری" مجله تربیت اسلامی، شماره ۳، پاییز و زمستان، ۱۳۸۵.ش.
۲۱. محمودی، اکبر، "تحلیل و واکاوی جایگاه تکنولوژی در ساختار سبک زندگی اسلامی" همایش سراسری علمی - پژوهشی سبک زندگی، ۱۳۹۵.ش.
۲۲. مقدم، غلامعلی، "قرآن، نظام احسن و سبک زندگی در عصر تکنولوژی"، ش ۱۱۸، ۱۳۹۷.ش.
۲۳. مقدم زاده، علی، "ارتباط متقابل سبک زندگی اسلامی و فناوری" با تلاش دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۹۶.ش.
۲۴. نیکخو، غلام حیدر؛ غلامی تکالو، سارا؛ "بررسی شیوه های فرزند پروری و نقش آن در انسجام خانواده"، ۱۳۹۴.ش.
۲۵. وکیلی، هادی؛ سلحشوری، احمد؛ خشکدار طارسی، معصومه؛ "بررسی انتقادی سبک فرزند پروری مقتدرانه بر اساس دیدگاه ائمه اطهار"، ۱۳۹۵.ش.

د) سایت ها

۲۶. <http://sid.ir>
۲۷. [https:// www.donyayeamn.org](https://www.donyayeamn.org)
۲۸. www.magiran.com
۲۹. <https://www.ketabrah.ir>
۳۰. <https://www.alamto.com/technology-negative- impacts.html>

۳۱. www.modiyar.com

۳۲. www.noormags.com

۳۳. www.irirbnews.ir